

[CONCLUSIONS]

CONCLUSIONS DE LES JORNADES

COMISSIÓ DE L'ÚS INTERPERSONAL DEL GCS

M. Dolors ARENY, Josep M. AYMA, Albert BASTARDAS, Magda CASANOVA,
Albert FABÀ, Joan HUGUÉ, Miquel-Àngel PRADILLA, Núria RIBA,
Mercè ROMAGOSA, Joan SOLÉ, Miquel STRUBELL, Rafel TORNER i Joaquim TORRES

Gràcies a diversos estudis d'arreu dels països de parla catalana, avui dia tenim força informació sobre el coneixement del català de la població d'aquests territoris. Ara bé, que una llengua se sàpiga parlar no vol dir que s'usi efectivament: n'és condició necessària, però no suficient. En definitiva, allò que més ens interessa és copsar l'ús que es fa del català en el seu domini lingüístic.

Caldria, però, fer una distinció entre els usos lingüístics institucionalitzats i els usos lingüístics individualitzats. En el primer cas ens referim a l'ús lingüístic que s'estableix entre els individus que usen el català en l'exercici del seu rol com a membres d'una institució, o una entitat, que ha decidit adoptar-ne l'ús en les seves comunicacions formals, i els interlocutors amb els quals estableixen relació dins el context de la institució. En aquestes situacions, per raó del prestigi atorgat socialment als contextos institucionals, i a través del comportament lingüístic dels seus membres, es transmeten unes normes d'ús de la llengua que poden donar lloc a una certa rigidesa en la comunicació, i és molt possible que la tria lingüística feta pels parlants sigui suggerida per la interacció d'aquests factors. En segon lloc al·ludim als usos lingüístics adoptats per un individu d'acord amb la seva llengua d'ús més habitual, la que parla amb

els pares, amb els fills, amb les amistats o els companys i companyes de classe; al bar, al mercat, etc. En aquest cas els parlants, lluny de l'ascendència jeràrquica suposadament existent en un context institucional, tenen llibertat per decidir la llengua que volen utilitzar.

Però el fet de triar una llengua o una altra en les converses quotidianes no és pas fruit de la casualitat ni d'un error momentani, sinó que segueix unes regles que vénen donades pel context en el qual es produeix la interacció. Aquestes normes es construeixen en el propi context i només poden transformar-se si les persones fan una tria lingüística intencionada.

En aquestes jornades hem centrat la nostra atenció en les situacions d'ús de la llengua descrites en segon lloc. Les hem anomenades *ús lingüístic interpersonal no institucionalitzat* (o, per fer-ho més senzill, *ús lingüístic interpersonal*), perquè considerem que és un dels elements més decisius per determinar el grau de presència social i el futur de la llengua catalana.

De vegades l'ús interpersonal també ha estat descrit com a *ús oral privat*. Certament, aquesta forma d'anomenar-lo també podria ser útil, atès que l'ús lingüístic sempre (o gairebé sempre) és interpersonal; però si hem emprat aquest últim adjectiu és per incidir en la idea que l'ús institucional ho pot ser tant d'institucions públiques (relacionades amb les administracions públiques), com privades.

Així, doncs, es considera que l'ús interpersonal és, per definició, tot aquell que no es produeix en representació de cap mena d'ens o institució (sigui pública o privada), sinó a causa d'una relació personal.

De totes formes, malgrat l'aparent claredat d'aquesta definició, hi ha molts casos on el rol estrictament personal i el d'actuar en representació d'altri es barregen més sovint del que no sembla, i es produeixen situacions d'interacció lingüística intermèdies en les quals intervenen una gran diversitat de factors psicològics i sociològics que interactuen els uns amb els altres i donen lloc a tipologies d'ús lingüístic força complexes. Un esquema que pot ser útil per catalogar aquestes situacions de frontera presenta un doble punt de vista: el del context on es produeix la comunicació i el del rol dels parlants.

Finalment, tot i que ja s'ha esmentat en el pròleg, volem remarcar el motiu pel qual li hem concedit aquesta importància a l'ús interpersonal, en el marc d'aquestes jornades. D'una banda, perquè anteriorment hom ha fet incidència, tant en l'augment de les competències lingüístiques de la població, com en el creixement de l'ús institucionalitzat; de l'altra, perquè una llengua en què minvi el seu ús interpersonal, encara que cada cop més gent digui que la sap parlar, o que mantingui o incrementi el seu ús institucional, difícilment serà una llengua normalitzada. Fins i tot, probablement aquesta davallada suposarà un límit clar en l'evolució positiva d'aquests altres aspectes. Per això, sense menystenir, òbviament, l'assoliment de nous guanys, tant en el terreny de la competència lingüística del conjunt de la població, com de l'ús lingüístic de

les diverses institucions, tant públiques com privades, en el futur caldrà reconèixer la importància d'intervenir en l'evolució de l'ús lingüístic interpersonal del català en els seus territoris.

Aquestes ratlles pretenen exposar les principals conclusions de les jornades, tant pel que fa a la situació actual de l'ús interpersonal del català, com als arguments que poden justificar la intervenció en aquest àmbit i les diverses actuacions que s'hi podrien portar a terme.

Tot i que la majoria de les idees aquí expressades són plenament vàlides per al conjunt del domini lingüístic, el marc territorial on s'ha centrat més l'anàlisi és el del Principat de Catalunya. Haurem de deixar per a una altra ocasió l'eixamplament d'aquesta perspectiva, d'altra banda del tot necessària.

1. EVOLUCIÓ DE L'ÚS INTERPERSONAL A LES DARRERES DÈCADES

1.1. La llengua a la llar

Si considerem la llengua amb què la població parla amb els seus progenitors, és a dir, la seva llengua inicial, el grup majoritari a Catalunya és el de llengua inicial castellana, amb més d'un 50% del conjunt, mentre que aproximadament el 40% de la població té com a llengua inicial el català. Alhora, s'ha produït, si més no des de 1978, un descens en l'ús exclusiu del català a la llar.

Aquestes xifres indiquen la gran importància demogràfica que significaren, i encara tenen, les generacions procedents de les migracions dels anys 50, 60 i 70 del segle XX a Catalunya. Aquest importantíssim volum demogràfic, juntament amb una natalitat inferior entre els autòctons que entre els nousvinguts durant els primers anys després de la seva arribada, desequilibrà a favor del castellà el balanç demolingüístic, en un període en què el català vivia una situació difícil.

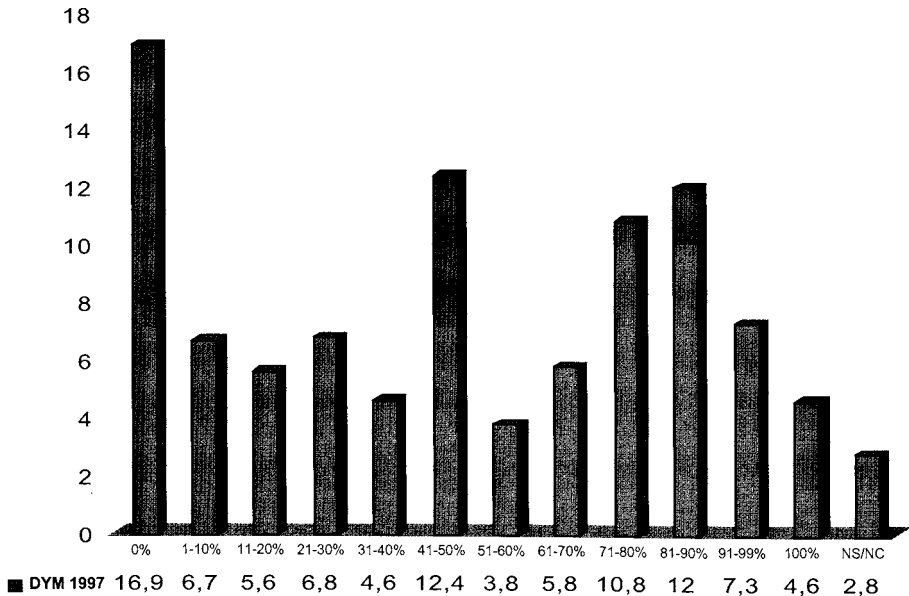
El català va tenir una forta capacitat d'atracció per a les migracions dels anys 20 i 30. I n'ha continuat tenint, encara que menys forta, durant els últims vint anys. Així, d'una banda, una part, minoritària però significativa, de les persones amb llengua inicial castellana consideren actualment que la seva llengua habitual és el català. I d'altra banda, el percentatge de les persones que parlen en català amb els fills és superior al dels que el parlaven amb els seus pares, per la qual cosa, quan hom pregunta sobre la llengua que es parla amb els fills, el grup majoritari és el que ho fa en català (al voltant del 50% de la població que té fills), mentre que es redueix al 40% els que ho fan en castellà. Pel que fa a aquest darrer aspecte, és important fer notar que la natalitat diferencial entre els no estrangers, a la qual ens referíem anteriorment, ha anat davallant amb el temps, fins al punt que pràcticament s'ha igualat a les generacions més joves.

1.2. Usos interpersonals no familiars.

L'any 1997, en preguntar a una àmplia mostra de la població adulta de Catalunya sobre el seu percentatge d'ús del català, la mitjana d'ús que en resultà fou d'un 50%, una xifra congruent amb la d'indicadors del mateix tipus (DYM 1997). Alhora, quan hom observa la distribució d'aquestes declaracions, tot agrupant per franges, com hem fet en el gràfic, les freqüències d'ús, aquesta igualtat és manté: aproximadament el 40% de la població usa majoritàriament el castellà, i un altre 40% el català; enmig queda un 16,4% que en fa un ús lingüístic intermedi.

Percentatge d'ús de català	Percentatge de persones que declaren aquest ús			
	I	II	III	IV
0%	17	30	42	30
de 1% a 20%	13	12		46
de 21 a 40%	12			
de 41 a 60%	17	17	17	25
de 61 a 80%	17	17		
de 81 a 99%	20	25	42	
100%	5		25	25

Freqüència d'ús del català a Catalunya. Percentatges.

Així i tot, hi ha una marcada desigualtat en les franges extremes, de monolingües funcionals, on l'important percentatge de persones que no usen mai el català és molt superior al que l'usa sempre. I tanmateix, la percepció sobre l'ús

del català, quan es fan preguntes com ara si *s'utilitza molt, bastant, poc o mai*, és que és més alt: en general, hom tendeix a afirmar que l'emptra més del que ho fa realment.

L'anàlisi dels usos lingüístics de forma desglossada, tot depenent del context de la interacció, permet apreciar que és en els contextos més *públics* on hi ha un ús més alt, mentre que davalla en els més vinculats a les converses privades. Així, al voltant del 50% de la població declara usar el català quan va a comprar, mentre que quan es parla amb els veïns o amb els amics aquest percentatge es redueix en uns deu punts; pel que fa als usos escrits, també un 40% dels enquestats afirma usar preferentment el català.

Quant a les tendències d'evolució temporal, contràriament a l'ús a la llar, que ha disminuït d'ençà del 1978, alguns usos semblen mantenir-se a nivells inalterats (com ara a les botigues), mentre que d'altres semblen fins i tot augmentar, com ara en les relacions amb desconeguts, al banc o amb un policia municipal; a més, l'ascens sembla innegable pel que fa als usos escrits interpersonals del català.

La llengua inicial es correlaciona amb força amb les pràctiques lingüístiques fora de la llar: els catalanoparlants inicials declaren fer un ús molt ampli del català, els castellanoparlants inicials en fan poc ús, i els bilingües inicials en fan un ús lingüístic intermedi. Dit d'una altra manera: tot i que són els catalanoparlants inicials els usuaris més habituals d'aquesta llengua en les funcions estudiades, també hi ha segments (petits) de castellanoparlants i (força més amplis) de bilingües inicials que se'n serveixen. Són els contextos d'interacció amb més distància social els que semblen més favorables perquè els no catalanoparlants inicials usin el català.

1.3. Un balanç

Com hem pogut apreciar en relació amb les dades referents a Catalunya de què disposem actualment sobre la situació i l'evolució de l'ús interpersonal, són fora de lloc tant el cofoisme com la desesperació derrotista: hi ha motius per a l'esperança, però també per a la inquietud. Al costat d'alguns elements favorables, continuen pesant amenaces greus i condicionaments negatius importants.

Entre els factors negatius tenim que els percentatges d'ús de la llengua a les diferents funcions lingüístiques familiars es troben majoritàriament per sota del 50 % en el conjunt de Catalunya. O que les vigents normes de tria lingüística en la comunicació interpersonal no han estat prou favorables al català per tal de compensar les condicions demogràfiques que han portat al retrocés del seu ús familiar entre la població adulta durant els últims vint anys. O que entre la joventut sembla haver-se produït un cert canvi d'aquestes normes que podria no ser positiu per al manteniment de la llengua. O que en general ens trobem en un

món en procés de globalització que comporta dinàmiques uniformitzadores difícils d'afrontar per una expressió lingüística com la catalana. També cal tenir en compte un element lligat a aquests canvis globals que tindrà probablement un efecte apreciable sobre la situació del català. Es tracta de la nova immigració, aquesta vegada estrangera, que està començant a ser important i que pot esdevenir-ho molt més.

Tot plegat conforma un panorama complex per a la llengua catalana, la qual es veu sotmesa a poderoses pressions. El futur del català en aquest principi de segle és, per tant, obert, com el de moltes altres realitats socials. Avui, igual que ahir i abans d'ahir, la seva continuïtat depèn de nosaltres mateixos, dels seus parlants actuals. I sobretot de la influència que hi puguin tenir els que considerem important i necessari el seu manteniment.

2. LES NORMES DE TRIA LINGÜÍSTICA: LA SEVA INFLUÈNCIA EN L'AVENÇ O RETROCÉS DE L'ÚS DE LA LLENGUA

En una situació com la de Catalunya on pràcticament tota la població coneix el castellà, i una majoria considerable el català, és molt probable que es donin força situacions on un dels interlocutors, o ambdós, puguin parlar indistintament amb les dues llengües. El fet d'utilitzar-ne una o l'altra depèn de factors molt diversos, entre els quals destaquen les normes de tria lingüística en converses en les quals hi ha membres dels dos grups lingüístics.

Les dades que tenim sobre situacions d'aquesta mena ens indiquen que la gran majoria dels catalanòfons convergeixen de seguida cap al castellà, per la qual cosa la conversa es desenvolupa en aquesta segona llengua, encara que els interlocutors sàpiguen parlar en català. Es desaprofita, d'aquesta manera, un gran potencial pel que fa a l'ús del català, guanyat a força dels esforços emprats en augmentar la competència lingüística en català de la població no catalanòfona.

I per què es produeix aquesta convergència cap al castellà? La teoria de l'acomodació social introdueix els termes de *divergència* i de *convergència* per referir-se a l'acostament o l'allunyament entre les conductes de persones mentre es relacionen. Així, entre persones de llengües diferents, d'antuvi la norma estableix la convergència lingüística; però, quan les dues persones són bilingües, per què la convergència s'ha de produir majoritàriament cap al castellà? De fet, també es podria fer en sentit contrari, cap al català. Fins i tot, algunes dades semblen indicar que, si es produeix un manteniment del català, una part molt significativa dels no catalanòfons bilingües convergeixen, precisament, cap a aquesta llengua.

Fins i tot en una situació en què un dels interlocutors no fos capaç de parlar en català, tot i entenant-lo, l'apropament entre els interlocutors es podria expressar d'altres formes, que no significuessin haver de renunciar a l'ús de la llengua pròpia. La clau es troba en l'ajustament de la forma de parlar a la (suposada)

competència lingüística de l'altre: és l'estratègia coneguda com a *bilingüisme passiu*, però que també es podria anomenar *conversa bilingüe*. Es tracta de mantenir la llengua pròpia, però amb una o més de les següents matisacions: parlar amb estructures sintàctiques simplificades; emprar un vocabulari més reduït i, si és el cas, més proper al de l'altra llengua; expressar-se amb més claredat i sobretot, més a poc a poc; intercalar alguna paraula o dita en l'altra llengua. Amb qualsevol d'aquestes tècniques, l'interlocutor ha de percebre que s'ha fet un gest d'acostament i per tant que la intenció del primer és constructiva i positiva. Tanmateix, el manteniment del català en converses amb persones identificades com a no catalanoparlants significa, per a una part de la població catalanòfona, una falta de "respecte o d'educació" cap a l'interlocutor.

Les condicions sociolingüístiques a què van donar lloc les grans migracions dels anys seixanta i setanta (en el context de la dictadura franquista, que limitava molt la familiarització dels nouvinguts amb la llengua catalana) van reforçar molt aquest hàbit d'adaptació dels catalanòfons al castellà. En aquestes circumstàncies, per assegurar la comunicació amb els nouvinguts (de vegades recentment) sovint era necessari, o almenys convenient, que els catalanòfons hi convergissin. Així, es va anar consolidant aquesta conducta i es va estendre en certa mesura la percepció que era "una falta de respecte o d'educació" mantenir el català amb interlocutors que parlaven en castellà. Amb el pas del temps i el nou context democràtic, aquesta percepció sembla que hagi de perdre pes com a factor explicatiu de la norma de convergència al castellà, la persistència de la qual prendria suport més aviat en la rutinització d'una conducta (és a dir, la consolidació d'un hàbit, que ha anat més enllà del temps i les condicions que la van produir).

I és que, certament, les conductes i reaccions afectives apreses esdevenen automàtiques, mecàniques: es converteixen en hàbits, és a dir, conductes rutinitzades davant d'estímul determinats, sense que la persona s'hi hagi de distreure cada vegada per prendre una decisió al respecte. I el que és més important: aquestes conductes automatitzades, amb el temps, esdevenen normes socials. Els hàbits socials tenen, però, un segon problema, a més del fet que sovint arriben a ser inconscients: solen mantenir-se fins i tot quan canvia l'entorn i deixen de ser apropiats, quan la seva motivació ja no hi sigui. Lògicament, si l'hàbit contravé una nova norma social –com seria el cas, avui dia i en determinats ambients, del fet de fumar en públic-, hi ha una sanció social: els interlocutors poden interpel·lar-lo, criticar-lo o fins i tot deixar-lo de tractar.

Però no sempre és així. Pot ser que l'hàbit, encara que esdevingui inapropiat a causa d'un canvi en les circumstàncies, no sigui públicament rebutjable. Però fins i tot en aquest cas, si no és a través d'una reflexió conscient, és ben possible que la conducta es mantingui, potser indefinidament.

Aquest és, probablement, el cas al qual ara ens referim: mentre una part molt important dels no catalanòfons han adquirit una competència més o menys

àmplia per parlar en català, la norma de convergència cap al castellà per part dels catalanòfons no els en permet usar-lo més àmpliament. Proposar-se de canviar aquest hàbit, actualment poc funcional, no només seria més profitós per al futur del català, sinó també per a aquest sector de no catalanòfons.

3. COM S'HI POT INCIDIR I COM NO. ELS ARGUMENTS

Els camins emprats fins ara per intentar augmentar l'ús social del català (el creixement dels coneixements i l'increment de l'ús institucionalitzat) incidien bàsicament en qüestions relacionades amb àmbits regulats per "la política" (la llengua de l'ensenyament, de les administracions, de les institucions econòmiques i de serveis, etc.). El plantejament d'incidir també en l'ús interpersonal pot considerar-se poc viable, atès el caràcter estrictament privat d'aquestes converses. Suposadament, en un estat democràtic, els poders públics no poden incidir en l'àmbit de la privacitat, on regnaria únicament el principi de *llibertat lingüística*.

Però el concepte de *llibertat lingüística* és molt relatiu. Hom pot ser lliure, pel que fa a la tria de llengua, si no pot usar-la perquè no en té el coneixement suficient? Hom pot ser lliure, quan està sotmès a unes normes socials que li imposen l'ús del castellà? Les condicions de poder per a l'exercici de la llibertat lingüística no poden ser mai únicament condicions individuals. Sempre són condicions socials. Per poder triar una determinada llengua, cal un context social favorable.

Dit això, cal insistir novament en el fet que per tal de crear aquest context social favorable no és el mateix actuar en els àmbits *públics* que en els *privats*. Així, és cert que no és admissible intentar d'*obligar* ningú a parlar en una o altra llengua, quan es parla amb els amics, amb el pare, la mare o els fills, mentre que sí que es pot exigir a un mestre o a un funcionari que empri una llengua determinada en l'exercici de les seves funcions. Però això no vol dir que no s'hi pugui incidir. Simplement, s'ha de fer d'una altra manera.

De quina altra manera? Bàsicament, de dues formes: d'una banda la persuasió, com ara la publicitat favorable a les normes de tria lingüística que alliberen l'ús del català; de l'altra, el suport per part de les administracions públiques a les associacions privades que vulguin promoure aquests canvis d'usos lingüístics. Dues formes, doncs, plenament legítimes, i ben poc explorades en els darrers temps, per modificar els comportaments lingüístics de la població en l'àmbit d'ús lingüístic interpersonal.

Però, què legitima aquesta voluntat d'incidir en aquest augment de l'ús? D'una banda, podem apel·lar a la seguretat lingüística dels catalanòfons, que tenen dret a viure en un entorn en el qual no els sigui imposada la necessitat de renunciar a l'ús de la pròpia llengua, i on puguin, doncs, decidir lliurement el seu ús lingüístic. Aquest dret s'adiu malament amb l'existència d'àmbits on pràcticament l'ús del català és inexistent (per exemple, el món de la justícia o alguns

àmbits econòmics), i amb zones gairebé monolingües en castellà. De l'altra, hem de referir-nos novament a l'interès de moltíssims no catalanòfons, que han après o volen aprendre el català, a disposar de molts més contextos d'ús del català dels que es troben actualment.

A més, cal aprofitar els esforços institucionals i personals que s'han fet per ampliar els coneixements lingüístics de la població, que difícilment es mantindran si, després, el català no s'usa més o menys habitualment.

4. ACTUACIONS I PROPOSTES

En el marc de les jornades van sorgir moltíssimes propostes d'actuacions, que hem agrupat temàticament en cinc apartats: la recerca, les campanyes, la promoció de models de comportament, nous models de llengua i els moviments socials.

4.1. La recerca

- Els estudis quantitius i qualitius són plenament complementaris. De fet, ens manquen estudis empírics, tant d'un tipus com de l'altre, sobre els factors que intervenen en l'ús lingüístic, especialment en situacions mixtes, quan els dos interlocutors són de llengües diferents (estudis psicolingüístics, psicosociolingüístics, etc., amb la col·laboració de psicòlegs, sociòlegs, etc.).

- Les dades utilitzades a les Jornades s'han centrat en Catalunya, però també caldria explotar dades d'altres territoris de l'àmbit lingüístic.

- Alhora caldria promoure estudis, al màxim d'unificats, del conjunt del territori lingüístic, i fins i tot d'altres àrees europees, per tal de poder establir comparacions rigoroses. Seria importantíssim comptar amb sèries que en facilitessin l'anàlisi diacrònica.

- Caldria fer recerques sociolingüístiques sobre els infants i els adolescents, ja que es tracta d'uns sectors molt importants per al futur de la llengua.

- Cal potenciar les investigacions basades en dades observades.

- Seria convenient reflexionar més sobre la realitat familiar i conèixer millor com es desenvolupa la transmissió i l'ús de la llengua a les famílies.

- Finalment, seria necessari avançar cap a plantejaments comuns de recerca que ens permetin obtenir visions globals.

4.2. Les campanyes

- Pel que fa a les orientacions d'aquestes campanyes, caldria establir prioritats tot desriant què és més important i què ho és menys. Potser és millor centrar

els esforços a desenvolupar comportaments lingüístics diferents amb les noves relacions personals que en el canvi de capteniment en les relacions que ja estan molt consolidades. És molt difícil que qui ha parlat sempre en castellà amb els seus pares o amb algú que coneix des de fa molts anys faci un canvi de llengua, mentre que és molt més plausible que aquest canvi es produeixi amb un nou contacte personal, com ara el naixement d'un fill o d'una filla, o l'establiment de nous contactes o relacions.

- És important presentar de forma explícita els estereotips sobre persones i situacions que condicionen les tries lingüístiques dels catalanòfons amb la finalitat de desactivar-los. Seria molt útil, posem per cas, difondre el model dels nous immigrants que aprenen o han après el català.

- També seria important acollir els immigrants en català i incloure informació sobre la llengua en els protocols d'acolliment, amb la intenció de potenciar el desig d'integració lingüística. S'hauria d'afavorir que l'immigrant volgués exercir el seu dret a saber català fent-li veure que el seu ús li reportarà avantatges. Caldria convidar-lo a reivindicar aquest dret i, consegüentment, a demanar amb fermesa que els catalanoparlants li ensenyin el català, usant-lo.

- D'altra banda, caldria difondre els binomis *norma de convergència=desig d'excloure* (és a dir, impermeabilització de les fronteres del grup etnolingüístic català) i *norma bilingüe=desig de no excloure* (voluntat de facilitar la integració dels al·loglots al grup). També s'ha d'aprofitar el fet que els fills dels immigrants ja s'han escolaritzat en català: d'una banda, els pares poden sentir-se motivats a aprendre català amb l'objectiu de poder ajudar els fills en els estudis; de l'altra, el fet mateix que els fills d'immigrants adquireixin el català contribueix a desfer tòpics i obre la porta a l'experimentació de nous models de comportament lingüístic.

- Pel que fa a la població adulta, convé engegar campanyes de persuasió com "Vinguem d'on vinguem, junts en català cap al futur" o "Ara ja en sabem gairebé tots", per fer veure a la població els avenços importants en la competència en català.

- Per trencar hàbits imposats, es pot experimentar amb voluntaris les tècniques que ens proporciona la psicologia per modificar conductes: 1) per desenvolupar una nova conducta; 2) per enfortir una nova conducta; 3) per mantenir una conducta establerta; 4) per aturar una conducta no desitjada; i 5) per modificar la conducta afectiva.

- És important evitar l'oposició d'idees abstractes a reivindicacions de persones concretes en situacions concretes: cal oposar reivindicacions concretes a altres reivindicacions concretes. Es posa l'exemple de l'estudiant estranger que només parla espanyol. La seva necessitat personal de poder seguir les classes es tradueix en una reivindicació de caràcter pragmàtic i immediat que pot provocar el canvi de la llengua de la classe a causa del seu component emotiu, en la mesura que va lligat a una persona i una situació concretes. L'argumentació per mantenir l'ús del català en les classes és molt eficient si va lligada al dret; tanma-

teix, és destacable l'eficàcia que s'aconsegueix amb la manifestació de la preferència personal d'un *altre o d'uns altres* estudiants catalans concrets de rebre l'ensenyament en català (perquè hi han estat escolaritzats i, per tant, els és més fàcil l'ús del català que no pas l'ús d'una altra llengua, per exemple).

- Atès que una gran majoria dels escolars catalans tenen una bona competència lingüística en català, un possible lema de campanya podria ser: “Amb els infants, parla en català”.

- Engagar campanyes de sensibilització amb el lema “Amb el català hi ha feina”, prenent com a model el cas del bretó.

- Complementar les idees de llengua pròpia o llengua nacional amb altres nocions de rerefons més pragmàtic, com la de llengua d'integració, llengua de cohesió social, etc.

4.3. La promoció de models de comportament

- És un objectiu estratègic augmentar el sector dels parlants que gairebé sempre mantenen el català, entre altres coses perquè els no catalanòfons tinguin un model diferent del majoritari entre els mateixos catalanoparlants. Molt probablement aquest nombre augmentaria si se sentissin participants d'una campanya i notessin que no estan sols.

- En el cas dels joves catalanoparlants es podria promoure directament la transgressió de la norma (transgredir normes és connatural amb la joventut). En aquesta mateixa línia, s'ha proposat promoure la col·loquialització espontània de la llengua entre iguals amb la idea de «guanyar un amic per al català».

- Així mateix, seria útil vehicular estratègies que es fan servir normalment en altres contextos lingüístics davant al·loglots, concretament el recurs de la parla simplificada (el *foreign talk*) com a forma de facilitar la comunicació sense renunciar a l'ús del català. De fet, no és estrany que un catalanoparlant apliqui les estratègies del *foreign talk* a l'espanyol per adreçar-se a un estranger que no parla ni espanyol ni català; caldria evidenciar l'absurditat d'aquest fet.

- Hi ha dos àmbits que caldria aprofitar com a vehicles de difusió del canvi de normes: l'escola i els mitjans de comunicació. Quant a l'escola, seria necessari que s'hi fes feina amb les habilitats sociolingüístiques, ajudant l'alumne a *analitzar* críticament el seu comportament lingüístic. Sembla que una actuació en aquest sentit tindria repercussió més enllà de l'escola. S'ha assenyalat que en el context basc els usos lingüístics dels infants modifiquen els dels adults. A més de la feina que es podria fer dins l'aula, seria molt important vehicular formes alternatives de comportament lingüístic en situacions extraescolars. Caldria formar els monitors (d'esports, de lleure en general) perquè fossin competents no només en català, sinó també perquè estiguessin entrenats per vehicular noves normes de comportament lingüístic.

- Quant al paper dels mitjans de comunicació com a model de comportament lingüístic, tot i reconèixer l'encert d'alguns espais de ficció a l'hora de tractar la qüestió, pensem que s'hauria de pressionar els responsables dels mitjans catalans perquè estableixin (i facin respectar) uns criteris de tria lingüística d'acord amb les normes que es vol difondre. En els darrers anys s'estan prodigant programes d'humor en què es reproduïxen (i fins i tot s'exageren) de forma acrítica els esquemes de comportament que impliquen la renúncia constant al català, ja sigui com a recurs expressiu o bé a causa de la identitat etnolingüística de l'interlocutor, amb la qual cosa l'estereotip i la norma de comportament en resulten reforçats. Contràriament, seria molt positiu que personatges famosos de parla no catalana parlessin o s'esforcessin a parlar en català.

- Bona part de les persones que es declaren bilingües no fan servir el català de manera activa, o només ho fan molt secundàriament. Es tracta d'un sector molt important per al futur del català. Caldria promoure la idea que és normal i positiu tenir un ús majoritari del català encara que no el declaris com la teva única llengua.

- Sembla que avui, en molts ambients, en l'àmbit de relacions entre amics, el català estaria mancat de capacitat d'atracció. Això estaria atribuït al català una falsa imatge d'institucionalització i artificialitat que l'erosionaria enormement. Cal trencar amb aquest estereotip, especialment entre la gent jove.

4.4. Nous models de llengua

- S'ha indicat que l'ensenyament no facilita recursos lingüístics per actuar en situacions col·loquials. Potser sovint s'ha incorregut en l'error d'ensenyar la llengua amb una perspectiva excessivament normativista, i això s'hauria d'esmenar: caldria revalorar la col·loquialitat i emmarcar-la dins un contínuum de registres en el qual la noció de correcte-incorrecte hauria de substituir-se per la noció d'adequat-inadequat, sempre garantint el caràcter genuí de les solucions adoptades en cada cas. Ara bé, no podem deixar de cantó que l'escola no és l'únic medi on els joves adquireixen els recursos per actuar en situacions de comunicació informals o col·loquials. La col·loquialitat, en el cas dels joves, es manifesta a través de formes de llenguatge que s'allunyen dels models formals difosos per les institucions (com l'escola) i que manlleven els materials expressius sobretot de la cultura mediàtica i del lleure *mercantilitzat*, que, especialment en l'àmbit urbà d'arreu dels Països Catalans, és d'expressió predominantment espanyola. El català pateix, en aquest sentit, el que J. Pujolar anomena *dèficit vocal*, i, a més, les veus que permet reproduir, per a una part important dels joves, s'associen a l'àmbit educatiu o oficial en general. D'aquí la importància de potenciar una indústria del lleure i de l'audiovisual d'expressió catalana adreçada a la població jove. Pensem que productes com els que ofereixen Flaix FM o Flaix TV serien un exemple a seguir.

4.5. Els moviments socials

- Certament, cal una intervenció decidida de l'Administració, *des de dalt*, a fi que el ciutadà se senti prou segur per a legitimar i reivindicar el seu dret en qualsevol circumstància. Però també caldria ser prou hàbils perquè la mateixa intervenció de l'Administració quedés legitimada davant l'opinió pública, almenys per contrarestar les campanyes promogudes pels sectors mediàtics espanyols amb l'objectiu de deslegitimar qualsevol mesura correctora. Així, doncs, una actuació *des de baix* és tant o més important que les actuacions institucionals.

- Cal donar suport a les iniciatives de l'associacionisme que creïn espais físics on tothom accepti que la norma és el monolingüisme català, i on els aprenents puguin començar a exercir la seva competència adquirida.

- Caldria crear un organisme (que podria ser virtual) receptor de totes les iniciatives dinamitzadores dels territoris europeus amb realitats lingüístiques *complexes*.